

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 4

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

May - June 2024

WWW.AJERUZ.COM

BOSHLANG'ICH TA'LIM RIVOJIDA PISA XALQARO

DASTURINING O'RNI

Artikbayeva Gulnoza Rixsiboyevna

CHDPU, Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'limda PISA xalqaro dasturi haqida so'z boradi. Ta'limning nisbatan yuqori bosqichlarida o'quv rejasida ta'lim mazmunini integrallashtirish orqali o'quv yuklamalari hajmi qisqartiriladi.

Kalit so'z: DTS, texnologiya, ta'lim, tarbiya

Ta'lim - jarayon bo'lib, u natija va tizimdir. Ta'lim jarayon sifatida bilimlar, ko'nikma va malakalarning ma'lum yig'indisini, faoliyat va munosabatlarning tegishli tajribasini o'zlashtirishga qaratilgan maxsus ishlarning tashkil qilinishidir. Ta'lim natija sifatida bilimlarni, faoliyat va munosabatlar tajribasini o'zlashtirishda erishilgan darajadir. Ta'lim tizim sifatida davlat muassasalari va boshqarish organlarining majmuasi bo'lib, ular doirasida insonni tarbiyalash jarayoni amalga oshiriladi. Shu tariqa, ta'lim doimo bir yo'la tarbiyalash jarayonini ham, o'qitish jarayonini ham ifodalaydi.

Yosh avlod haqida gap borar ekan, shaxsning kamol topishi, o'z mavqeyini anglash va o'zini ko'rsatish masalalari birinchi o'rinda turadi. Bu masalalar butun jamiyat va maxsus yaratilgan ijtimoiy institutlar va insonning o'zi tomonidan tasodifiy ravishda ham, maqsadga muvofiq yo'sinda ham hal qilinishi mumkin. Ta'lim tizimida shaxsning ijtimoiylashuvi, kasbni egallashi va moslashuvi jarayonlarini maqsadga muvofiq tarzda boshqarishga ham da'vat etilgan.

Ta'lim deganda: shaxsning jismoniy va ma'naviy kamol topish jarayonini, uning ongli ravishda ayrim ibratli qiyofalarga yo'nalishi va tarix maydoniga kelib, ijtimoiy ongda malum darajada yorqin iz qoldirgan ijtimoiy namuna (masalan, Sparta jangchisi, xushaxloq ruhoniy yoki serg'ayrat ishbilarmondek) bo'lishi, har tomonlama barkamollikka intilish jarayonini tushunish mumkin. Ana shu tushunchaga ko'ra, ta'lim butun jamiyat va shaxslar hayotining ajralmas jihati

sifatida namoyon bo'ladi va so'zning keng ma'nodagi «tarbiya» tushunchasiga o'xshaydi. Lekin ko'p ma'noliligi ko'rsatilmasa «ta'lim» so'zini to'liq anglab bo'lmaydi. Masalan, ta'lim deganda ma'lum hajmdagi bilimlar, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish tushuniladi. Ta'limga shaxsni o'qitish va kamol toptirish jarayonini tegishli yo'sinda tashkil etish sifatida qarash ham mutlaqo to'g'ridir. Bulardan tashqari, shubhasiz, ta'lim bilimlar, ko'nikma hamda malakalarni berish va o'zlashtirish bilan bog'liq faoliyat tizimi, shuningdek, ma'lum ijtimoiy institut (o'ziga xos vazifalarni bajarish uchun tuzilgan muassasalar tizimi) dir.

Ko'ramizki, ta'lim turli shakllarda namoyon bo'ladigan ko'p qirrali hodisa (daraja, jarayon, faoliyat)dir. O'quv-tarbiya jarayoni tizimining tuzilishi, ana shu jarayonning mazmuni, o'qituvchilar va o'quvchilarning faoliyati, shuningdek, amalga oshirilgan ishlarning natijasi mazkur tizim jamiyatning qanday tarixiy tipiga mansubligiga bog'liqdir. Mana shularning hammasini hisobga olib, quyidagilarni aytish o'rinlidir: ta'lim - nisbatan mustaqil tizim bo'lib, uning vazifalari jamiyat a'zolarini muntazam ravishda o'qitish va tarbiyalash orqali ularni ma'lum boyliklar, ko'nikma va malakalar hamda axloq normalari bilan qurollantirishdir. Ana shunday o'qitish va tarbiyalashning mazmunini pirovard natijada mazkur jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy tizimi hamda moddiy-texnik taraqqiyotining darajasi belgilaydi.

Endilikda har bir xalqning faqat o'z milliy madaniyati asosida o'qishi va tarbiyalanishi yetarli emasligi, u jahon madaniyati boyliklarini ham anglashi zarurligi to'g'risidagi fikrlar tasdiqlanmoqda. Bilimdon kishilarni tarbiyalashdek an'anaviy vazifa o'rniga atroflicha fikr yuritadigan ijodkor kishilarni kamolga yetkazish vazifasi olg'a surilmoqda. Ilgari ma'lumotlilik darajasi o'rganilgan qoidalar, tahlil qilingan asarlar, yodlangan she'rlarning soni va bir xil masalalarni yechish ko'nikmasi bilan belgilangan bo'lsa, hozirgi kunda bu daraja miqyosi kengaydi. Eng muhim masalalarni qo'ya bilish har qanday ishga ijodiy yondashish kabi xislatlar ma'lumotlilik darajasini ko'rsatadi.

Avvalgi vaqtlarda o'quvchilarni axborotlardan xabardor qilingan bo'lsa, endi ularda hayotni o'zgartirish, uni yaxshi tomonga burish ko'nikmalari va qobiliyatlarini shakllantirishga jiddiy ahamiyat berish zarur. Eng muhimi, butun tarbiyaviy jarayonni insonga qaratishdir. Ta'lim insonni bilimlar bilan qurollantiribgina qolmasligi, balki uni shaxs sifatida kamol toptirishi va takomillashtirishi ham kerak. Boshqacha aytganda, jamiyatda ta'limni insonparvarlashtirish g'oyalari tobora keng yoyilmoqda. Shubhasizki, jamiyat va maktabni insonparvarlashtirish muammosi ta'limning og'zaki axborot usulini unumli, yaratuvchilik usuliga aylantirish bilangina hal bo'lmaydi. Mazkur jarayonning eng muhim yo'nalishi ta'lim mazmunini insonparvar qilishdir. Bu tadbir, birinchidan, shaxsda madaniyatni shakllantirishda fanlarning rolini oshirishdan, xalq milliy madaniyatining barqaror boyliklarini tushunishdan, ikkinchidan, tabiiy-ilmiy va texnika fanlarini ekologik hamda ijtimoiy ahamiyatli jihatlar bilan boyitishdan iboratdir.

Shunga ko'ra ta'lim jarayonining asosiy natijalari aqliy, huquqiy fuqarolik, kommunikativlik, axborotli va tafakkurning boshqa yo'nalishlarida chuqur mahoratga ega bo'lish imkonini berishi lozim. Bunda ta'lim mazmunida muhim o'rinni o'zaro fikr almashishga imkon beradigan o'quv yuklamalari egallashi zarur. Jumladan, informatika va hisoblash texnikasi asoslari, xorijiy tillar, ona tili, barcha millatlarga mansub madaniy tushunchalarni egallash imkonini beradigan ma'naviyat asoslari, o'quvchining tafakkur tarzini rivojlantiradigan matematika va davlat huquqi asoslari, shuningdek, tabiiy fanlarning mazmunini boyitish, adekvat tushunchalarni uyg'unlashtirish, ya'ni integrallashgan ta'lim mazmunini belgilash maqsadga muvofiqdir.

Umumiy o'rta ta'lim mazmunini modernizatsiyalash strategiyasi ta'lim mazmunini quyidagilar asosida belgilashni talab qilmoqda:

1. O'quvchilarga taqdim qilinadigan yangi bilimlarni, ta'lim mazmunida muhim o'rin tutmagan ikkinchi darajali bo'lgan tushunchalarni o'quv dasturlari mazmuniga kiritishga yo'l qo'ymaslik, o'zaro bir-birini takrorlaydigan

tushunchalarni va o'quv materiallarini dastur hamda darsliklarda uyg'un tarzda ifodalash, o'quv rejasida o'quv yuklamasini ratsional ifodalashga erishish.

Barcha o'quv predmetlari mazmuniga kiritilgan bilim hamda tushunchalar, o'quvchining maktabdan keyingi hayoti, o'qishi va ish faoliyatida kerak bo'lishi, yaroqliligini ta'minlashga erishish, buning uchun pedagogik prognostikaning imkoniyatlaridan keng foydalanish zarur. Umumiy o'rta ta'lim tizimi uchun tuziladigan yangi o'quv dasturlari DTS talablariga mos bo'lishi, shu bilan bir qatorda o'quvchilarning salomatligini muhofaza qilish maqsadida o'quvchini mantiqiy mushohada qilishga undovchi o'quv topshiriqlari va o'quv materiallarini belgilab berishga asos bo'lishi kerak. O'quv dasturining kirish qismida umumiy o'rta ta'lim mazmunini belgilashga asos bo'la oladigan nazariy didaktik qarashlar, yondashuvlar, mezonlar, o'quv jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar bayonidan iborat bo'lishi kerak. Bunda o'quvchilarga muayyan o'quv fanidan taqdim etiladigan muayyan nazariy bilimlar mavzular shaklida bayon qilinadi. Ta'lim jarayonini o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirish ta'lim mazmunini belgilashda ustuvor maqsad bo'lishi zarur. Ta'lim mazmunini belgilashda o'qitish texnologiyasi va o'quvchi tomonidan bajariladigan ta'limiy topshiriqlarni aniq rejalashtirish talab etiladi. Turli yo'nalishdagi amaliy topshiriqlar hamda interfaol ish turlarini kengaytirishga imkon yaratish zaruriyati vujudga kelmoqda. Taqdim etiladigan o'quv materiallari o'zbek xalqining turmush tarzi, urf-odatlarini, mentaliteti, ma'naviy-madaniy hayoti, mashg'ulotlari, yashash hududi bilan chambarchas bog'langan, ularni o'quvchi ko'z o'ngida gavdalantira oladigan, shu bilan qatorda o'quvchining ijtimoiy tajribasiga kiradigan bo'lishi lozim. Shuningdek, o'quv qo'llanmalari tarkibida beriladigan ta'limiy materiallar, savol va topshiriqlar, mustaqil ishlar, uy vazifalari, o'quvchining individual bilim olishi, voqea-hodisalarni tahlil qilishi, egallagan bilimlarini amalda qo'llashi uchun qulay bo'lishi kerak. Mustaqil ta'lim olish va ma'lumotlarni tahlil qilish amaliy ko'nikmalarini shakllantiruvchi topshiriqlar ko'lamini kengaytirish orqali ta'lim mazmunini maqsadga muvofiq tarzda belgilash imkoniyati vujudga keladi. Bu esa

dars jarayonida o'quvchilarning mustaqil faoliyat ko'rsatishlariga imkoniyat yaratadi. Ularning individualliklarini ta'minlaydi. Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturlarini o'quvchini pedagogik qo'llab- quvvatlash nuqtai nazaridan yondashgan holda yaratish imkonini beradi. Ta'limning nisbatan yuqori bosqichlarida o'quv rejasida ta'lim mazmunini integrallashtirish orqali o'quv yuklamalari hajmi qisqartiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Muslimov N.A., Qo'ysinov O.A. Kasb ta'limi o'qituvchilarini tayyorlashda mustaqil ta'limni tashkil etish. Metodik qo'llanma. – T.: TDPU, 2006. – 46 b.
2. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchisini kasbiy shakllantirish. Monografiya. -T.: Fan nashriyoti, 2004. -130 b.
3. Mamatov D.N. Elektron axborot ta'lim muhitida kasbiy ta'lim jarayonlarini pedagogik loyihalashtirish. Monografiya. –T: Navro'z, 2017. – 160 b.
4. Mangal S.K., Fundamentals of Educational Technology, Ludhiana: Tandon Publications, 1994.
5. Markova A.S. Texnologiya massovogo testirovaniya studentov: Uchebnoye posobiye. – M., 1996.
6. Nazarova T.S. Pedagogicheskiye texnologii: noviy etap evolyusii // Pedagogika, 1997. - № 3 – S.20-35
7. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. –Qarshi: Nasaf, 2000. – 79 b.
8. Poddyakov A.N. Metodologicheskiye osnovi izucheniya i razvitiya issledovatel'skoy deyatelnosti // Shkolniye texnologii. 2006. №3. S. 85-89.
9. Parmonov A. Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarida badiiy konstruksiyalash elementlariga doir bilim va ko'nikmalarni shakllantirish: Dis. ... ped. fan. nom. - Toshkent: TDPU, 2006. - 160 b.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
4-son

Nashr qilingan sana: 29.06.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ
Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172